בס"ד, י"ח כסלו התשפ"ז

ערכין י"א – נגינה ושירה במקדש, עבודות הלויים ושירה על קרבנות

שאלות:

1. דוד, שהוא ישראל ולא לוי, רוצה לנגן בחליל במקדש. מותר לו?

מי יכול לנגן במקדש

הגמרא חוזרת למחלוקת במשנה מי היו המנגנים: **רבי מאיר** אמר שהיו עבדי כהנים, **רבי יוסי** אמר שהיו ישראלים מיוחסים, ו**רבי חנינא בן אנטיגנוס** אמר שהיו לויים.
הגמרא שואלת האם הם חולקים אם עיקר השירה בפה (ואז הכלי רק ממתיק את הקול, ויכולים לנגן גם עבדים) או שעיקר העבודה בכלי (ואז צריך לוים), ועונה שלא, כי אז **רבי יוסי** לא היה צריך ישראלים מיוחסים, או שגם עבדים או שרק לויים. אלא כולם סוברים שעיקר השירה בפה, והם חולקים אם "מעלין מדוכן", כלומר אם הנגינה על הדוכן מוכיחה ייחוס כשר לנישואין, ואם היא מוכיחה שהמנגן לוי וזכאי למעשר ראשון (רש"י).
רבי מאיר סובר שלא מעלין לא ליוחסין ולא למעשרות, ולכן אפשר עבדים. **רבי חנינא בן אנטיגנוס** סובר שמעלין לשניהם, ולכן רק לוים. **רבי יוסי** סובר שמעלין ליוחסין ולא למעשרות, ולכן אפשר ישראלים מיוחסים: כי הנגינה מוכיחה ייחוס כשר, אבל לא מעמד של לוי.

2. האם כשהלויים שכחו לשיר על קרבן הציבור הקרבן כשר?

עיכוב הקרבן בשירה ומקור מצוות השירה

ברייתא אומרת ש**רבי מאיר** סובר שהשיר מעכב את הקרבן, ו**חכמים** סוברים שלא. **רבי מאיר** לומד מ"וְאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם (המשוררים) נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְלֻכַּפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל...": מה כפרה (זריקת הדם) מעכבת, אף שירה מעכבת. ו**חכמים** ענו שהפסוק בא ללמד כמו ש**רבי אלעזר** אמר: מה כפרה ביום, אף שירה ביום.
רב יהודה אמר בשם **שמואל** שהמקור לכך שעיקר השירה מהתורה נלמד מהפסוק "וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ד' אֱלֹהָיו": איזו שירות היא בשם (שמזכירים בו שם שמים)? שירה. הגמרא שואלת: אולי זו נשיאות כפיים! ועונה שהכתוב "לְשָׂרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמוֹ" מפריד שאלו שני דברים שונים.
רב מתנה לומד מ"תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ד' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב": איזו עבודה בשמחה ובטוב לבב? שירה (רש"י ורבינו גרשום מביאים מישעיהו שאין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב, שנאמר "עבדי ירונו מטוב לב"). הגמרא שואלת: אולי הכוונה לדברי תורה, שנקראים "מְשַׂמְּחֵי לֵב"! ועונה שהם לא נקראים "טוֹב" (בחידושי אגדות עונה על השאלה ש'אין טוב אלא תורה', כמו שמתרצים לגבי ביכורים שלא נקראו טוב לבב).
הגמרא שואלת: אולי ביכורים, כי כתוב "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב"! ועונה שהם לא נקראים "טוֹב לֵבָב". ו**רב מתנה** גם למד גזירה שווה מ"טוב טוב" שביכורים טעונים שירה.
הגמרא מקשה שהרי **רבי יונתן** אמר שאין אומרים שירה אלא על יין, והביכורים הם פירות! ועונה שמדובר כשהביא לביכורים ענבים ודרכן, כמו ש**רבי יוסי** שנה מהמילה "תָּבִיא".
עוד חכמים הביאו מקורות לשירה במקדש: **חזקיה** מ"יָשֹׁר בַּמַּשָּׂא", **בלווטי** בשם **רבי יוחנן** מ"עֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה" (איזו עבודה צריכה עבודה? שירה שצריכה יין של נסכי עבודת קרבן), **רבי**

יצחק מ"שְׂאוּ זִמְרָה", **רב נחמן בר יצחק** מ"יִשְׂאוּ קוֹלָם יְרֹנּוּ", **התנא** בברייתא דורש את "יִשְׂאוּ" שב"בַּכָּתֵף יִשְׂאוּ" כלשון שירה, כי המילה מיותרת, ו**חנניא בן אחי רבי יהושע** לומד מ"יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" שמשה, שהיה לוי, נצטווה לשורר. ו**רב אשי** לומד מ"וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים" שירה על הקרבן, ו**רבי יונתן** מ"וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם": כמו שבכהנים מדובר על עבודת מזבח, גם על הלוים מדובר בעבודת מזבח, וזה קיים רק בשירה.

3. יוסי לוי המשורר סגר את שערי המקדש במקום השוער. מה עונשו?

לוי שעבד בעבודת חברו

הברייתא לומדת מהפסוק "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" שכהנים שעבדו בעבודת הלוים, ולוים שעבדו בעבודת הכהנים, חייבים מיתה בידי שמים. אבל לוי משורר שעבד כשוער, או להפך, רק באזהרה, כלומר באיסור 'לא תעשה' (רש"י אומר שלא ברור המקור לאיסור הזה). **אביי** אמר שלוי משורר ששיער בעבודת חברו חייב מיתה, כי כתוב "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת": זר ממש כבר נאמר, ולכן הכוונה לזר לאותה עבודה.
הגמרא מקשה על **אביי** מברייתא נוספת שאומרת שמשורר ששיער ומשוער ששורר רק באזהרה. הגמרא מנסה לתרץ שזו מחלוקת תנאים, ולכן יש ל**אביי** תנא אחר להסתמך עליו, מברייתא אחרת שמביאה מעשה ש**רבי יהושע בר חנניה** הלוי הלך לסייע בהגפת דלתות, ו**רבי יוחנן בן גודגדא** הלוי אמר לו שיחזור לאחוריו, כי הוא מן המשוררים ולא מן המשוערים. ייתכן שהאוסר סובר שיש מיתה בעבודה עצמה ולכן גזרו גם על סיוע, והמתיר סובר שיש רק אזהרה, ולכן לא גזרו על סיוע. הגמרא דוחה את הניסיון, כי ייתכן ששניהם סוברים שיש רק אזהרה, ונחלקו רק אם גזרו על המסייע. לכן המעשה לא מוכיח שיש תנא שסובר כ**אביי**.

4. האם הלויים צריכים לשיר על עולת נדבת ציבור?

שירה על עולת נדבת ציבור

רבי אבין שאל אם עולת נדבת ציבור טעונה שירה, כי כתוב "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם": ייתכן שהמילה עֹלֹתֵיכֶם מרבה גם עולת נדבה, וייתכן שהיא רק מציינת עולות של כלל ישראל, בלי לרבות נדבה.
הגמרא מנסה להוכיח מ"וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה... וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר ד'": עצם העובדה שחזקיהו היה צריך לומר, מלמדת שהיתה התלבטות והוא נמלך (רבינו גרשום ורש"י). ואם זו חובה, למה היה צריך להימלך? ומכאן שזו נדבה, ובית דין הורו לשיר.
רב יוסף ענה שזו עולת מוסף ראש חודש, והיה קשה להם אם נקבע בזמנו. **אביי** הקשה שהכתוב מדבר בשישה עשר בניסן ולא בראש חודש, ולכן **רמי בריה דרב ייבא** אמר שזה כבש החובה הבא עם העומר, ונסתפקו אם נקבע ראש חודש בזמנו, וזה באמת ט"ז בניסן. **רב אויא** הקשה שזה לא ספק, כי איך עשו פסח ואכלו מצה? לכן בסוף **רב אשי** אמר שהם נמלכו כמו שליח ציבור שמבקש רשות להתפלל, ואפילו בעולת חובה של עולת התמיד, ואם כן אין מכאן הוכחה לעניין שיר של עולת נדבה.
הגמרא מנסה להוכיח מברייתא ש**רבי יוסי** אמר שמגלגלים זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב: בחורבן הבית הראשון שהיה בתשעה באב ומוצאי שבת ומוצאי שביעית (שמינית), והלויים עמדו על דוכנם ואמרו "וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם", ולא הספיקו לסיים "יַצְמִיתֵם ד' אֱלֹהֵינוּ" עד שבאו אויבים וכבשום. הגמרא שואלת איזו שירה זו, ואומרת שלא של עולת חובה, כי התמיד בוטל בשבעה עשר בתמוז כי לא היו כבשים, ולכן של עולת נדבה (ייתכן

שנזדמן להם בן בקר).
אבל **רבא** (או **רב אשי**) דחה את הניסיון: זה שיר של יום רביעי והחורבן היה ביום ראשון, ולכן זו הייתה רק קינה. והגמרא שואלת: הרי הברייתא אומרת שהם עמדו על דוכנם, ועונה כמו **שריש לקיש** אמר, שהלויים כשרוצים אומרים שירה גם שלא על הקרבן. ושואלת: אם ככה, גם בעולת נדבה שישירו! הגמרא עונה שאז יבואו להקל ולומר שגם בעולת חובה זה לא חובה אלא רק רשות.
בסוף **רב מרי בנו של רב כהנא** שנה ש"וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם" מקיש שלמים לעולה: כמו שעולה קודש קדשים, כך השלמים כאן קודש קדשים (כבשי עצרת) שזמנם קבוע. ומהם לומדים בחזרה לעולה שרק עולה שקבוע לה זמן טעונה שירה. ולכן עולת נדבת ציבור לא טעונה שירה.

והגמרא בדף הבא שואלת אם נסכים הבאים בפני עצמם טעונים שירה.